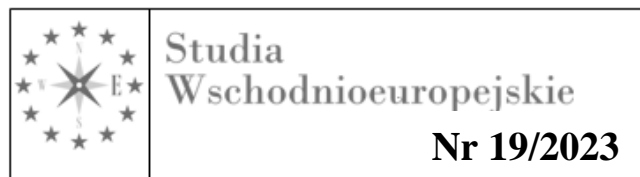


Małgorzata Dąbrowska-Świder

Wojskowa Akademia Techniczna

im. Jarosława Dąbrowskiego



Udział byłych republik ZSRR w handlu ludźmi jako przykład wpływu na zagrożenie bezpieczeństwa społecznego Polski

Celem artykułu jest przedstawienie procedury przestępczego jakim jest handel ludźmi oraz jego wpływu na bezpieczeństwo Polski w kontekście sytuacji politycznej w byłych republikach ZSRR na przykładzie Ukrainy, republik bałtyckich oraz Naddniestrza. W artykule zostały omówione realne zagrożenia wynikające z faktu położenia Polski na obszarze przecięcia głównych szlaków migracyjnych oraz możliwości przeciwdziałania tym zagrożeniom w ramach ochrony bezpieczeństwa wspólnych granic Unii Europejskiej.

Handel ludźmi jest jednym z globalnych zagrożeń współczesnego świata, które obok handlu bronią i narkotykami plasuje się na trzecim miejscu jeśli chodzi o wysokość dochodów jakie z tego tytułu czerpie międzynarodowa przestępczość zorganizowana. Proceder ten jest powszechnie potępiany przez społeczność międzynarodową ponieważ godzi w podstawowe prawa i wolności człowieka i stanowi jedno z głównych zagrożeń bezpieczeństwa społecznego. Proceder handlu ludźmi jest uznawany za formę współczesnego niewolnictwa, który w wielu krajach jest objęty najsurowszymi sankcjami. Jego istota polega na wykorzystaniu osoby nawet za jej zgodą, przy wykorzystaniu różnorodnych metod i środków. Bardzo trudno walczyć w sposób skuteczny z handlem ludźmi, zarówno w wymiarze krajowym, jak i międzynarodowym ze względu na jego wysoką dochodowość, niskie ryzyko wykrycia sprawców oraz niezmiennie duże zainteresowanie usługami seksualnymi. Handel ludźmi stał się przedmiotem regulacji prawa międzynarodowego dopiero na początku XX wieku, ale ukoronowaniem wieloletnich starań w kierunku opracowania kompleksowego aktu normatywnego dotyczącego tego zjawiska jest Protokół o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, uzupełniający Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, przyjęty przez Zgromadzenie

Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 15 listopada 2000 roku (Dz. U. z 2005 r., Nr 158, poz.160. ze względu na miejsce przyjęcia zwany potocznie Protokołem z Palermo)¹⁶⁷. Protokół z Palermo stanowi także główny punkt odniesienia w procesie dostosowywania krajowej legislacji do wymogów międzynarodowych w odniesieniu do walki ze zjawiskiem handlu ludźmi, w tym również przez Rzeczpospolitą Polską w ramach ratyfikacji. Na potrzeby Protokołu opracowana została nowa, kompleksowa definicja handlu ludźmi, obejmująca nie tylko wszelkie formy eksploatacji seksualnej oraz pracy przymusowej, ale również najnowsze formy handlu ludźmi, tj. usunięcie organów. Definicja ta jest bezsprzecznie najlepszą wśród współczesnych prób zdefiniowania handlu ludźmi, dlatego też stanowi najczęstsze źródło odniesienia przy formułowaniu innych aktów prawnych bądź interpretacji zjawisk związanych z handlem ludźmi. Zgodnie z jej treścią przestępstwo handlu polega na: werbowaniu, transporcie, przekazywaniu wreszcie przechowywaniu ofiar, które musi być dokonane z zastosowaniem jednej z poniższych metod, tj.:

- grózb
- użycia siły lub innej formy przymusu (nie tylko stricte fizycznego)
- uprowadzenia
- oszustwa
- wprowadzenia w błąd
- nadużycia władzy lub wykorzystania słabości (szczególnie w odniesieniu do osób nieletnich oraz upośledzonych fizycznie lub umysłowo)
- wręczenia lub przyjęcia pieniędzy (lub innych korzyści materialnych) w celu uzyskania zgody od osoby mającej kontrolę nad ofiarą, przy czym konieczność zaistnienia powyższych metod nie odnosi się do ofiar nieletnich, ponieważ zgodnie z Protokołem sam akt zwerbowania dzieci (i „handlu” nimi) celem ich wykorzystania stanowi przestępstwo. Charakter powyższego przestępstwa określony został szczegółowo w ramach celu działań sprawcy, jako chęć wykorzystania ofiary do: prostytucji lub innej formy wykorzystania seksualnego, pracy lub usług o charakterze przymusowym, niewolnictwa lub praktyk podobnych do niewolnictwa, zniewolenia jak również do usunięcia organów. Penalizacją objęto nie tylko sam akt dokonania przestępstwa handlu ludźmi, ale również usiłowanie, współsprawstwo, a także organizowanie

¹⁶⁷ Protokół o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, uzupełniający Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 15 listopada 2000 roku (Dz. U. z 2005 r., Nr 158, poz.160).

i kierowanie osobami trzecimi w celu popełnienia omawianego przestępstwa. Jego twórcy już we wstępie nakreślili przyświecające im cele, tzn. nie tylko kwestię zapobiegania i zwalczania handlu ludźmi (ze szczególnym uwzględnieniem handlu kobiet i dzieci), ale również ochronę i pomoc ofiarom takiego handlu, w kontekście poszanowania przysługujących im ogólnym prawom człowieka (art. 2). Oznacza to, iż intencją towarzyszącą tworzeniu powyższego Protokołu była chęć podjęcia odpowiednich, w miarę skoordynowanych działań wymierzonych nie tylko w skutki, ale także przyczyny handlu ludźmi, tj. czynniki zewnętrzne, które ułatwiają, a wręcz zachęcają sprawców do eksploatacji prostytucji, przymusowych małżeństw, nielegalnej adopcji bądź pracy przymusowej. Głównym elementem owych działań miało być zaostrenie ustawodawstwa celem lepszej ochrony potencjalnych ofiar handlu ludźmi, ale również zwrócono uwagę na kwestię ochrony ofiar już zaistniałych przestępstw.

Od nielegalnej migracji do handlu ludźmi na przykładzie Polski

W Polsce wzrost nielegalnej migracji nastąpił po 1989 roku. Głównym powodem tego zjawiska jest położenie geograficzne Polski. Główne kanały przerzutowe prowadzą do Europy Zachodniej (głównie Niemiec), Skandynawii i Ameryki. Przez Polskę wiedzie tzw. Szlak Wschodni – szlak azjatycki (z krajów azjatyckich przez Moskwę, Petersburg, Mińsk, Wilno, Kijów) oraz odnoga trasy bałkańskiej, tzw. Balkanroute (z Rumunii przez Węgry, Rosję, Mołdawię, Ukrainę). Ze wschodniego szlaku korzystają obywatele państw Azji, Afryki, Bangladeszu, Afganistanu, Sri Lanki, Pakistanu, Sudanu, Etiopii, Somalii i dawnego ZSRR. Szlakiem bałkańskim podążają głównie obywatele Bułgarii i Rumunii oraz krajów byłej Jugosławii, którzy próbują przedostać się do Niemiec. Po uszczelnieniu granicy z Ukrainą i Białorusią coraz więcej imigrantów próbowało się dostać do Polski przez Litwę, obwód Kaliningradzki, a szczególnie przez Słowację i Czechy. W tym okresie czasu przerzutem ludzi przez Polskę zajmowały się wyspecjalizowane grupy przestępcze z Rosji, Armenii, Gruzji i krajów Dalekiego Wschodu. Polska była krajem docelowym głównie dla imigrantów z Armenii, Wietnamu i Czeczenii. Największym problemem w tym czasie okazali się jednak migranci z Rumunii, którzy w legalny sposób wjeżdżali do Polski, najczęściej przez przejścia na granicy południowej lub przez Medykę. Następnie pociągami i autobusami docierali w okolice Zgorzelca, aby tam spróbować przekroczyć zieloną granicę. Jednak ten sposób działania się nie sprawdził i duże grupy rumuńskich migrantów pojawiły się w Szczecinie licząc na to, że w dużym mieście łatwiej się ukryć, a lądowa granica wydawała się lżejsza do pokonania niż forsowanie Nysy. W połowie 1992 r. na zachodnim odcinku nie było już żadnego spokojnego regionu ponieważ fala imigrantów rozlała się wzdłuż całej granicy. Szczyt fali

nastąpił w 1992 r. , kiedy to Straż Graniczna zatrzymała 23401 obywateli Rumunii. Był to czas kiedy Bułgarów i Rumunów zatrzymywano głównie na zachodniej granicy Niemiec. W tamtych latach odjeżdżały z Polski całe pociągi deportowanych nielegalnych imigrantów. W 1993 r. liczba zatrzymanych Rumunów zmniejszyła się do 6989. Tak zwany szlak bałkański nielegalnych migracji, którym wędrowali też Bułgarzy, Turcy, obywatele Jugosławii, zaczął powoli tracić na znaczeniu. Miały na to wpływ zaostrenie prawa osobowego w Niemczech i coraz lepsza współpraca służb obu państw. Kolejne lata przyniosły ze sobą dużą presję migracyjną, której została poddana wschodnia granica Polski. Podczas negocjacji z Brukselą , Polska zobowiązała się do dodatkowego uszczelnienia granic, a ochrona wschodnich granic stała się priorytetem służb granicznych.. Zmiany systemowe, które miały miejsce w latach 1998– 1990 spowodowały, że Polska stała się krajem demokratycznym, w którym walka o pełną suwerenność i budowa systemu gospodarczego opartego na regułach rynkowych stała się głównym priorytetem. Wyrazem międzynarodowego uznania dla tych zmian było wejście Polski w 1991 roku w skład Rady Europy. Kolejnym etapem świadczącym o zerwaniu więzów Polski z ZSRR i blokiem jego państw satelickich było przyjęcie do Paktu Północnoatlantyckiego (NATO), które nastąpiło w roku 1999. Jednak najistotniejszy wpływ na zmianę sytuacji politycznej, gospodarczej i społecznej Polski było wstąpienie w 2004 roku do Unii Europejskiej. Ważnym momentem w historii Polski, który ma znaczenie z punktu widzenia ewolucji zjawiska handlu ludźmi było przystąpienie Polski do Układu z Schengen, które nastąpiło w roku 2007. Jest to porozumienie międzynarodowe, które przewiduje zniesienie granic oraz wprowadzenie bezwizowego ruchu ludności w obrębie większości krajów Europy. W praktyce oznacza to włączenie Polski w system swobodnego, niekontrolowanego przepływu osób. Sytuacja gospodarcza oraz usytuowanie Polski pomiędzy Wschodem i Zachodem, sprawiają, że pojawiają się coraz to nowe zjawiska związane z handlem ludźmi. Polska jest w tej chwili nie tylko krajem pochodzenia ofiar, ale również krajem docelowym i tranzytowym. Polska niestety dołączyła do europejskich potentatów w takich dziedzinach jak: handel ludźmi, pornografia dziecięca, turystyka pedofilska. Największe żniwa seks biznesu Polska zbiera latem, gdy nasz kraj odwiedza ponad pół miliona amatorów płatnego seksu. Werbunek ludzi odbywa się poprzez ogłoszenie w prasie, internecie oraz tamtejszych urzędach pracy. Zwykle propozycje mają charakter legalnej pracy w hotelach, restauracjach, dyskotekach. Osoby zainteresowane wjeżdżają do Polski legalnie, jako turyści. Po przekroczeniu granicy zabiera się im paszporty, które odzyskać można po odpracowaniu długu. Poznanie prawdziwej skali zjawiska handlu ludźmi w Polsce jest utrudnione poprzez złą politykę deportacyjną. Często cudzoziemki świadczące usługi seksualne, natychmiast po

zatrzymaniu przez policję deportowane są do granicy. Natychmiastowa deportacja utrudnia zgromadzenie materiału dowodowego i skazanie sprawców¹⁶⁸. Zatem wciąż znany jest tylko czubek góry lodowej tego zjawiska. W tej sytuacji należy podejmować działania zmierzające do stworzenia rozwiązań systemowych o charakterze międzynarodowym ponieważ sam proces wykrywania tego rodzaju przestępstw oraz problemy związane z pozyskiwaniem materiału dowodowego mają wpływ na skuteczność działań związanych z rozpoznaniem i wyeliminowaniem procederu przestępczego związanego z handlem ludźmi.

Warto w tym miejscu zwrócić uwagę, że błędem jest utożsamianie nielegalnej migracji z handlem ludźmi ponieważ nie zawsze osoba, która nielegalnie przekracza granicę staje się ofiarą handlu ludźmi nawet jeśli jej celem jest świadczenie usług seksualnych. Ważnym głosem w tej sprawie było wystąpienie włoskiej sędzi Marii Grazi Giammarino na spotkaniu grupy ekspertów ONZ w listopadzie 2002 roku, która stwierdziła, że „różnicowanie tych dwóch zjawisk powinno być punktem wyjścia dla wszelkich rozważań na temat migracji i handlu ludźmi, by uniknąć niewłaściwego nachodzenia na siebie polityk mających na celu zahamowanie nielegalnej migracji, które skupiają się na ochronie granic (...) oraz polityk mających na celu zwalczanie handlu ludźmi, które powinny skupiać się przede wszystkim na ochronie ofiar i ich fundamentalnych praw. Osoba, która została poddana handlowi nie jest sprawcą czynu polegającego na złamaniu prawa migracyjnego. Wręcz przeciwnie, to ona jest ofiarą przestępstwa i jako taka powinna być traktowana. Stosunek do migrantów może być kształtowany na podstawie zdarzeń związanych z naruszeniem poziomu bezpieczeństwa, w szczególności dotyczy to medialnych doniesień o atakach terrorystycznych oraz poprzez kierunek pochodzenia migrantów. Na podstawie sondaży społecznych prowadzonych przez Centrum Badania Opinii Społecznej można omówić to na przykładzie Polski. Jako materiał do analizy zostały przedstawione badania przeprowadzone po atakach terrorystycznych w Paryżu w 2015 r. oraz dotyczące sytuacji na polsko- białoruskiej granicy w 2021 r. W obu badaniach respondenci zostali zapytani: „czy Polska powinna przyjmować migrantów (uchodźców) z krajów objętych konfliktami zbrojnymi?”. W badaniu przeprowadzonym we wrześniu 2021 r., a więc w momencie szczytowej sytuacji kryzysowej występującej na granicy polsko-białoruskiej, stosunek Polaków do przyjmowania migrantów był zróżnicowany, chociaż niechętny. Na przyjmowanie przez Polskę migrantów z krajów objętych konfliktami zbrojnymi nie zgadzała się blisko połowa badanych (48%), popierała (41%), z czego jednak 33% uznała, że tylko tymczasowo, tj. do momentu, kiedy będą mogli oni wrócić do swoich krajów.

¹⁶⁸ K. Sołta. *Przeciwdziałanie handlowi ludźmi w prawie międzynarodowym*. 2015.

Porównując wyniki do badania z 2015 r., pozytywny stosunek Polaków do przyjmowania migrantów z krajów zagrożonych konfliktami zbrojnymi uległ zwiększeniu. Jeśli chodzi o stosunek Polaków do obywateli Ukrainy coraz częściej deklarowana jest zgoda na pobyt dla migrantów z Ukrainy z terenów, na których toczą się działania wojenne. *Centrum Badania Opinii. Opinia publiczna wobec uchodźców i sytuacji migrantów na granicy z Białorusią.*(3) Zupełnie inny stosunek towarzyszy zjawisku napływu migrantów z odległych państw, który najczęściej rodzi w społeczeństwie obawy związane m.in. z zagrożeniem dla krajowego bezpieczeństwa. Obawy te mogą wynikać z różnych czynników związanych z różnicami kulturowymi lub religijnymi. W przypadku migrantów z Ukrainy akceptację ułatwia bliskość językowa, religijna i historyczna oraz fakt pozostawania w bliskim sąsiedzkim położeniu. Problem braku zaufania oraz obawa przed migrantami z krajów Bliskiego Wschodu czy Azji wynika z tego, że Polacy nie mają doświadczenia w tego rodzaju kontaktach. Jest to strach przed nieznanym. Zjawisko to określa się w badaniach psychologicznych mianem hipotezy kontaktu. Odpowiednim przykładem jest naród niemiecki, którego obywatele na co dzień mają sąsiadów pochodzących z Turcji, a piłkarze tureckiego pochodzenia biorą udział w zwycięstwach narodowej drużyny piłkarskiej. Niemcy mieli znacznie więcej czasu na poznanie i zbliżenie się do muzułmańskich imigrantów. Podobna sytuacja ma miejsce w Wielkiej Brytanii, w której od lat zamieszkują przybysze z Indii. Dlatego też z kulturowego punktu widzenia trudniej ich przestraszyć uchodźcami. Homogeniczność etniczna Polski ma również duży wpływ na stosunek do uchodźców innych wyznań ponieważ przedstawiciele innych kultur wzbudzają lęk co może bezpośrednio wpływać na brak zrozumienia i akceptacji na własnym gruncie¹⁶⁹.

Wracając do sytuacji związanej z falą emigracji z Ukrainy, która trwa od końca XX wieku, a jej nasilenie nastąpiło od 2014 roku stały napływ tej ludności trwa do dziś, a zatem przez wschodnią granicę przepływa ogromna liczba osób, której ciągła kontrola jest bardzo trudna. Tego rodzaju zjawisko może być przyczyną wzrostu przestępczości lub pojawiania się konfliktów między migrantami, a mieszkańcami państwa, do którego migrowali. Wschodnia granica Polski jest również zewnętrzną granicą Unii Europejskiej. W tej sytuacji nieprawidłowa kontrola na polskiej granicy może być przyczyną zaburzenia bezpieczeństwa Polski jak i pozostałych państw Unii Europejskiej. Bardzo duży wpływ na to bezpieczeństwo ma Federacja Rosyjska, która na terenie Ukrainy prowadzi wojnę hybrydową. Handel ludźmi, który jest

¹⁶⁹ K. Lubas, *Migracja jako źródło zagrożeń dla bezpieczeństwa przemieszczających się cudzoziemców*. Socially, 49.rodkowo-Wschodniej. Wschodnioznawstwo, 2017.

jednym ze skutków fali migracyjnej z Ukrainy jest aktualnie wyzwaniem dla Polski jeśli chodzi o bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Analizując sytuację Polski handel ludźmi dotyczy zmuszania do świadczenia pracy przymusowej. Według Związku Zawodowego Pracowników Ukraińskich w Polsce około 40% Ukraińców pracuje nielegalnie. Dzieje się tak dlatego, że Ukraińcy którzy nie posiadają zezwoleń na pobyt często zmuszani są do pracy przymusowej w rolnictwie czy przemyśle budowlanym. Jednak biorąc pod uwagę czynnik ekonomiczny praca nielegalna odpowiada zarówno pośrednikowi między Ukraińcem potencjalnym pracownikiem a polskim pracodawcą. Problem pojawia się wtedy gdy pracodawca nie jest uczciwy wobec pracownika. W polskim prawie według kodeksu karnego art. 115 §22 „handlem ludźmi jest werbowanie, transport, dostarczanie, przekazywanie, przechowywanie lub przyjmowanie osoby z zastosowaniem: przemocy lub groźby bezprawnej, uprowadzenia, podstępu, wprowadzenia w błąd albo wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania przedsiębranego działania, nadużycia stosunku zależności, wykorzystania krytycznego położenia lub stanu bezradności, udzielenia albo przyjęcia korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy osobie sprawującej opiekę lub nadzór nad inną osobą”.. Osoby, które zajmują się tym procederem wykorzystują złą sytuację materialną obywateli Ukrainy. Werbowanym osobom wmawiane są fałszywe informacje o dobrze płatnej pracy lub dodatkowych świadczeniach. Werbunku dokonuje się w kraju ojczystym, a później organizuje transport do państwa docelowego, w tym wypadku do Polski. Po przyjeździe niestety okazuje się, że realia są zupełnie inne, wymiar godzin pracy wynosi 350 godzin miesięcznie, warunki mieszkalne są nieodpowiednie, pieniądze nie są wypłacane w terminie, stosowana jest również przemoc fizyczna jak i psychiczna, dochodzi do tego brak wolnego czasu na odpoczynek. Wyżej wymienione działania są typowymi mechanizmami wykorzystywanymi przez osoby zajmujące się handlem ludźmi, którym dodatkowo sprzyja mały procent wykrycia tego rodzaju przestępstw¹⁷⁰. Inną istotną kwestią, którą należy poruszyć w związku z ukraińską migracją do Polski oraz jej wpływem na bezpieczeństwo jest Federacja Rosyjska. Trwający konflikt rosyjsko-ukraiński niesie ze sobą poważne konsekwencje dla Polski oraz stanowi znaczące wyzwanie dla bezpieczeństwa europejskiego. Zajęcie siłą Krymu w 2014 roku oraz prowadzenie działań zbrojnych w Donbasie było nie tylko pogwałceniem prawa międzynarodowego ale doprowadziło wręcz do zaburzenia światowego poczucia bezpieczeństwa. Duży wpływ na tą sytuację ma sposób traktowania Ukrainy jako terytorium

¹⁷⁰ S. Glubiak,; M. Kopczeński, Zagrożenie dla bezpieczeństwa związane z emigracją obywateli Ukrainy do Polski. rok XIII Numer 1/2021 (50), 2021.

zależnego od Federacji Rosyjskiej. Wynika to ze stanowiska Rosji w tej sprawie, która traktuje uniezależnienie się Ukrainy od Rosji jako spadek znaczenia Rosji na arenie międzynarodowej. Rosja prowadzi wojnę hybrydową z Ukrainą czyli łączy działania cybernetyczne oraz niekonwencjonalne, a dodatkowo do działań tych wykorzystuje podmioty niepaństwowe. Przez cały okres prowadzenia działań na terenie Ukrainy żołnierze rosyjscy nie ujawniali swojej tożsamości, a także nie przestrzegali prawa międzynarodowego. Kolejnym ryzykownym posunięciem ze strony Rosji jest werbowanie najemników, a następnie przygotowanie ich do działań zbrojnych. Analizując tą sytuację należy stale pamiętać, że z migrującą ludnością ze Wschodu granice Polski może przekroczyć praktycznie każdy. Osoba ze sfałszowanymi dokumentami: Ukraińiec, Rosjanin, Czeczen może się okazać rosyjskim najemnikiem, szpiegiem lub informatorem nie tylko z Rosji, ale z innych państw opłacanych przez Rosję¹⁷¹. Państwami należącymi do Partnerstwa Wschodniego można manipulować i ich podatność na działania ze strony Federacji Rosyjskiej może skutkować zaburzeniem bezpieczeństwa dla Polski jak i Unii Europejskiej. Tereny tych państw są istotne ze względu na wpływy zewnętrzne oraz na sąsiedztwo z Unią Europejską, co bezpośrednio łączy się z jej bezpieczeństwem. Dlatego istotnym działaniem jest nie tylko ochrona granic państw sąsiadujących, ale także przemyślana polityka migracyjna dotycząca współpracy z państwami, z których pochodzą imigranci. W ramach podejmowania tych działań, mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa państwa jak i jego obywateli została wprowadzona w 2014 roku ustawa o cudzoziemcach. Pozwala ona na wykonywanie prac sezonowych przez obywateli państw członkowskich Partnerstwa Wschodniego. Polski rząd koncentruje się w głównej mierze nad zapewnieniem bezpieczeństwa już na granicy Polski przeprowadzając kontrolę posiadanych dokumentów przez osoby przekraczające granicę. Polska od 2004 roku stała się bardzo popularnym kierunkiem dla obywateli Ukrainy głównie ze względu na przynależność państwa polskiego do Unii Europejskiej. Dla wielu młodych ludzi jest to przysłowiowe „okno na świat”, pozwala kształcić się na uczelniach wyższych, a jak wiadomo szkolnictwo wyższe w państwach Unii Europejskiej ma charakter ujednolicony. Dyplom takiej uczelni pozwala również na podjęcie pracy na terenie UE¹⁷². Ogromnym problemem społecznym wynikającym ze wspólnej trudnej przeszłości historycznej jest dla Polaków zaakceptowanie obecności obywateli Ukrainy na terenie Polski, zwłaszcza dotyczy to środowiska kresowego. Niestety nawet do tej pory osoba Stepana Bandery uznanego przez Ukraińców za bohatera narodowego stanowi dla

¹⁷¹ S. Glubiak; Kopczewski, M.. Zagrożenie..., op. cit.

¹⁷² Ibidem.

Polaków skojarzenia z ludobójstwem i okrucieństwem, którego dopuścili się w czasie II wojny światowej zwolennicy jego nacjonalistycznej teorii. Wyrazem tego są stojące na jego cześć pomniki oraz flagi banderowskie, nawet podczas wizyt głowy państwa polskiego lub innych wizyt dyplomatycznych. Zwłaszcza niezrozumiałym jest fakt, że w obliczu ostatnich wydarzeń na Ukrainie polskie „pospolite ruszenie” będące wyrazem współczucia i empatii powinno spotkać się ze zgodą władz ukraińskich na udostępnienie materiałów archiwalnych oraz na przeprowadzenie tak długo oczekiwanej przez Polaków ekshumacji masowych miejsc zbrodni dokonanych na ludności polskiej. Jak do tej pory te oczekiwania nie zostały przez Ukraińców spełnione, a to z pewnością nie wpływa pozytywnie na wzajemne relacje i wzbudza negatywne emocje. Tego typu zjawiska mają wpływ na nie asymilowanie się Polaków z Ukraińcami i stanowią zagrożenie wynikające z narastającej agresji wywołanej nacjonalistycznymi nastrojami społecznymi. Wynikiem tego może być ewidentne zagrożenie dla bezpieczeństwa narodowego Polski oraz społeczeństwa polskiego. Wynika z tego, że największy problem ma swoje źródło we wspólnej historii. Na podstawie przeprowadzonych badań większy odsetek ankietowanych odczuwa niechęć do Ukraińców niż ten, który ich akceptuje. Dlatego jak wynika z raportu przedstawionego przez Związek Ukraińców w Polsce na konferencji Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, nastąpił wzrost przestępczości na tle etnicznym, która zdaniem twórców raportu wynika z uprzedzeń Polaków do mniejszości ukraińskiej w Polsce. Na tego typu nastroje mają z pewnością wpływ ostatnie wydarzenia, które mocno nadszarpnęły relacje polsko-ukraińskie, a chodzi tutaj o wystąpienie Prezydenta Ukrainy w ONZ, w trakcie którego oskarżył kilka państw, że pomagają one przygotować scenę dla aktora z Moskwy. Była to reakcja na zniesienie embarga na dostawę zboża z Ukrainy 15 września, tymczasem Polska, Węgry oraz Słowacja zdecydowały się przedłużyć zakaz, co nie spodobało się władzom w Kijowie¹⁷³. Polski rząd dba o relacje dyplomatyczne z Ukrainą, ale bardzo trudno jest osiągnąć pełną poprawność kiedy pojawiają się tego rodzaju informacje w przestrzeni publicznej. Powyższy przykład pokazuje, że poglądy polityczne, które są wyznawane przez ludzi również mają wpływ na nastawienie społeczeństwa do danej sytuacji, a to z kolei ma wpływ na poczucie bezpieczeństwa. Kryzys wywołany sytuacją ze zbożem bardzo zachwiał rynkiem gospodarczym. Polscy rolnicy poczuli się mocno zagrożeni, pojawiły się protesty, obecnie trwa protest polskich przewoźników, którzy zablokowali główne przejścia graniczne z Ukrainą. Protestujący blokują wyjazd z Polski przez przejścia w Korczowej, Hrebennem i

¹⁷³ https://www.wprost.pl/polityka/11407276/Nieoczekiwane_wystapienie_Zelenskigo.„Stopniowo_usuwamy_emocje_z_tego_tematu”-Wprost

Dorohusku. Domagają się przywrócenia regulacji, które obowiązywały przed wybuchem pełnoskalowej wojny w Ukrainie. Przed rosyjską agresją ukraińskie ciężarówki mogły wjeżdżać do Polski tylko na podstawie specjalnego zezwolenia. Po 24 lutego 2022 roku ten wymóg zniesiono, samochody w większości przyjeżdżają puste, pobierają ładunki z Polski i wywożą to na całą Europę. W tym roku do Polski wjechało już prawie 900 tysięcy ukraińskich ciężarówek. Przed wojną było ich 180 tysięcy rocznie. Zdaniem ekonomistki Jadwigi Gierczyckiej należy sprawdzić czy za tym biznesem stoi kapitał rosyjski, gruziński, turecki ponieważ tych firm jest bardzo dużo¹⁷⁴.

Wiele osób, które wjeżdżają na terytorium Polski może wykorzystywać wojnę w Ukrainie jako główną przyczynę przyjazdu do Polski, ale z drugiej strony bardzo trudno jest ustalić czy nie kryje się za tym ucieczka przed wymiarem sprawiedliwości za popełnienie przestępstwa lub próba przeniknięcia do Polski agentów współpracujących ze służbami Federacji Rosyjskiej. W Polsce od lat można spotkać się z określeniem „rosyjskojęzycznej przestępczości zorganizowanej” jest to spowodowane postrzeganiem Polski jako terytorium, na którym dominuje mafia rosyjska. Według danych Centralnego Biura Śledczego Policji członkami grup przestępczych, którzy nielegalnie przenikają na terytorium Polski są ludzie ze służb specjalnych, funkcjonariusze KGB, którzy zakończyli swoją pracę w tych strukturach, jak również weterani, którzy walczyli w Afganistanie oraz Czeczeni. Ich wiek waha się między 31-40 lat. Są to osoby, które pochodzą z obszaru poradzieckiego. Przystępstwa, które popełniali to zabójstwa, ciężkie pobicia, handel narkotykami, żywym towarem, bronią oraz amunicją, kradzieże pojazdów, prostytutka czy wyłudzenia. Tak więc są to osoby bardzo niebezpieczne, dobrze wyszkolone, które mają za zadanie utrzymać się za wszelką cenę oraz jeśli tylko jest to możliwe wzniecać niepokój i podsycać nastroje społeczne. Na podstawie tego typu przykładów można dojść do wniosku, że imigracja osób z terenu Ukrainy jest zagrożeniem dla Polski w kilku aspektach. Są to zagrożenia natury ekonomicznej, gospodarczej i społecznej, które mogą mieć wpływ na wzrost nastrojów nacjonalistycznych i prowadzić do różnego rodzaju konfliktów oraz do wzrostu agresji i nienawiści. Należy również wziąć pod uwagę, że przybywający obywatele Ukrainy, mogą wpływać bardzo negatywnie na poziom bezpieczeństwa, a także zaburzać struktury rządowe przez reprezentowanie obcych, wschodnich ośrodków wpływu co prowadzi do bezpośredniego zagrożenia dla bezpieczeństwa narodowego Polski oraz polskiego społeczeństwa.

¹⁷⁴ <https://fakty.tvn24.pl/zobacz-fakty/polscy-przewoźnicy-protestuja-na-granicy-z-ukraina-zablokowali-trzy-przejscia-st7425256>

Handel ludźmi na Ukrainie w kontekście okupacji Krymu i konfliktu w Donbasie przez Rosję

W 2015 r. na zaproszenie rządu Ukrainy miała miejsce wizyta przedstawicieli Biura Wysokiego Komisarza Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie ds. mniejszości narodowych i Biura Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka OBWE wynikiem którego było wspólne sprawozdanie odnośnie przestrzegania praw człowieka w tymczasowo okupowanej Autonomicznej Republice Krym. W sprawozdaniu przedstawiono naruszenie praw człowieka na Krymie, nazwano Rosję de facto władzą, przywołując ją w celu zapewnienia praw człowieka Uczestnicy obrad grupy roboczej ds. narodowego mechanizmu współdziałania, które odbyło się w Kijowie 9 IX 2015 r. doszli do wniosku, że należy zwiększyć efektywność ustalania procedury statusu osoby poszkodowanej wskutek handlu ludźmi w drodze udoskonalenia wymiany informacji pomiędzy służbami socjalnymi i przedstawicielami służb porządku publicznego (policją). Grupa przeanalizowała istniejące praktyki w zakresie ujawnienia ofiar handlu ludźmi, możliwe drogi polepszenia dostępu do państwowej pomocy, a także możliwości skutecznego skierowywania ofiar do organizacji pozarządowych, jak i do instytucji państwowych. Specjalny przedstawiciel i koordynator OBWE ds. przeciwdziałania handlu ludźmi Madina Jarbusinowa w sierpniu 2016 r. oświadczyła, że nastąpiło zwiększenie liczby ofiar po rozpoczęciu konfliktu w Donbasie. Również zaznaczyła, że Ukraina w dalszym ciągu pozostanie w polu docelowej uwagi OBWE ponieważ jest to jeden z ważnych elementów upowszechniania informacji o Ukrainie kanałami OBWE. Do sukcesów ukraińskiej dyplomacji można zaliczyć uchwalenie przez Zgromadzenie Parlamentarne OBWE rezolucji Naruszenia praw człowieka i podstawowych wolności w Autonomicznej Republice Krym i Sewastopolu, w której zadeklarowano apele do Federacji Rosyjskiej o wstrzymaniu okupacji Krymu i przestrzeganiu prawa i wolności człowieka na okupowanych terytoriach. Mimo iż OBWE pozostaje formalną strefą negocjacji, brakuje jej jednak mechanizmów w uchwaleniu zobowiązujących decyzji i bronienu swoich zasad. Dlatego też koniecznością działania ukraińskiej służby polityki zagranicznej jest jej aktywizacja i ofensywność działania w aparacie OBWE w celu zagwarantowania narodowych interesów Ukrainy¹⁷⁵.

¹⁷⁵ O. Kuchyk, Regionalna współpraca Ukrainy w ramach Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie w warunkach przemiany środowiska bezpieczeństwa w regionie Europy Środkowej.

Naddniestrze jako przykład regionu destabilizującego państwa Unii Europejskiej

2 września 1990 roku Naddniestrze ogłosiło deklarację niepodległości jako Naddniestrzańska Republika Mołdawska ze stolicą w Tyraspolu. Suwerenność regionu nie jest uznawana na arenie międzynarodowej poza separatystycznymi republikami Abchazji i Osetii Południowej ;obszar jest traktowany jako część Republiki Mołdawii. Do utworzenia separatystycznego rządu Naddniestrza zarówno politycznie, jak i militarnie przyczyniły się władze rosyjskie. Stacjonująca tu 14 Armia rosyjska stała się stroną konfliktu mołdawsko-naddniestrzańskiego. Mimo podpisania stosownego traktatu w Stambule w 1999 roku Rosja dotąd nie wycofała swoich sił zbrojnych z terenów Naddniestrza, traktując je jako bazę dla swojego sprzętu wojskowego. W czerwcu 2006 rosyjski minister obrony Siergiej Iwanow zapowiedział, że rosyjska armia nie opuści republiki, dopóki w tym regionie „nie zapanuje spokój”. Liczba pozostających na tym terenie żołnierzy rosyjskich (1800 osób) zapewnia istnienie niezależnej państwowości Naddniestrza. W marcu 2014 roku po tym, jak samozwańcza, nieuznawana międzynarodowo Republika Krymu zdecydowała o wstąpieniu do Federacji Rosyjskiej, parlament Naddniestrza zwrócił się z taką samą prośbą do parlamentu rosyjskiego. Kryzys gospodarczy oraz pogłębiające się ubóstwo ludności zamieszkującej obszar Naddniestrza doprowadziło do wzrostu przestępczości oraz przemytu, który stanowi główne źródło dochodu tamtejszych elit. Na trudną sytuację gospodarczą tego regionu miało również wpływ pogorszenie sytuacji finansowej Rosji co doprowadziło do ograniczenia wypłat świadczeń socjalnych. Ponadto latem 2015 roku Mołdawia i Ukraina uszczelniły granice z Naddniestrzem i zaczęły dążyć do ukrócenia przemytu, Ukraina zapowiedziała wybudowanie muru na granicy z Naddniestrzem, a Mołdawia zamknęła granice dla samochodów na naddniestrzańskich tablicach rejestracyjnych. Wszystkie wymienione czynniki doprowadziły do rozwoju „szarej strefy” i przestępczości gospodarczej. Wszechobecna w tym regionie firma „Szerif” opanowała szereg monopoli gospodarczych i doprowadziła do zorganizowania drogi nielegalnego handlu międzynarodowego. Na liście przemyconych towarów znalazło się wiele kategorii, ale głównie jest to broń z posowieckich magazynów. Przez Naddniestrze wiedzie również szlak handlu ludźmi, szczególnie Mołdawiankami wysyłanymi do prostytucji za granicę. Sprzyja temu korupcja władz oraz przechwytywanie znacznej części pomocy zagranicznej kierowanej do separatystycznej republiki przez Rosję. Unia Europejska poczyniła próby mające na celu podniesienie praworządności w tym regionie poprzez powołanie na naddniestrzańskim odcinku granicy mołdawsko-ukraińskiej Misji Pomocy Granicznej dla Mołdawii i Ukrainy (EUBAM, od 30 listopada 2005 r.). Grupy przestępcze doskonale sobie

radzą z ominięciem kontroli sprawowanej przez EUBAM¹⁷⁶.(9) Problem przestępczości gospodarczej oraz działanie grup przestępczości zorganizowanej ma ogromny wpływ na rozprzestrzenianie się negatywnych zjawisk społeczno-ekonomicznych w Naddniestrzu ponieważ obniża poziom życia ludności. Przyczynia się również do destabilizacji sytuacji krajów sąsiednich takich jak Mołdawia i Rumunia oraz powoduje zaburzenie stosunków mołdawsko-ukraińskich. Zwalczenie zjawisk przestępczych w tym regionie jest niezwykle utrudnione z uwagi na ograniczone możliwości działania wspólnoty międzynarodowej oraz hegemonię Federacji Rosyjskiej w tym obszarze.

Handel ludźmi na przykładzie krajów bałtyckich

Zorganizowane grupy przestępcze działające w krajach bałtyckich czerpią zyski głównie w oparciu o handel narkotykami, ale kolejnym obszarem ich aktywności jest handel ludźmi. W raporcie Organizacji Narodów Zjednoczonych Litwa, Łotwa i Estonia są wymieniane jako kraje pochodzenia ofiar handlu ludźmi. Rada Ministrów Republiki Litewskiej podjęła uchwałę dotyczącą zatwierdzenia programu zapobiegania i zwalczania handlu ludźmi na lata 2005-2008. Problem ten stał się dla władz litewskich na tyle ważny ponieważ stwierdzono, że każdego roku około 3 tysiące kobiet wywożonych jest z krajów bałtyckich wbrew swojej woli w tym około 1200 osób stanowią kobiety narodowości litewskiej. Biorąc pod uwagę skalę tego zjawiska jest to bardzo duża liczba w porównaniu do liczby ludności zamieszkującej na Litwie. Organy ścigania ujawniły, że kobiety są wywożone głównie w celu ich seksualnego wykorzystania i zmuszania do prostytucji. Krajami docelowi są aktualnie najczęściej prawie wszystkie państwa w Europie (Niemcy, Hiszpania, Włochy, Dania, Norwegia, Holandia, Wielka Brytania, Francja, Szwajcaria, Belgia, Grecja, Czechy i Polska) i niestety pośród nich Polska. Intensywność przemytu do Polski wynika z tego, że Polska jest ważnym punktem tranzytowym. Litwa natomiast pozostaje nie tylko krajem pochodzenia w procederze handlu ludźmi, ale jest także krajem tranzytowym, przez który przemyca się kobiety ze Wschodu na Zachód a także krajem, do którego przywożone są w celu seksualnego wykorzystania kobiety z krajów sąsiednich: Białorusi, Rosji i Ukrainy i jest to 15 procent litewskich prostytutek. Zyski uzyskiwane z prostytucji wynoszą rocznie 50 milionów litów, a nielegalne przychody z handlu ludźmi i przestępczości z nim związanej sięgają 200 milionów litów (na podstawie danych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Republiki Litewskiej).

¹⁷⁶ J. Wróbel, *Przestępczość gospodarcza w Naddniestrzu*. Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego, 2012.

Zakończenie

Polska odgrywa kluczową rolę w zakresie ochrony zewnętrznej granicy Unii Europejskiej oraz tzw. strefy Schengen, ponieważ na odcinku polsko-rosyjskim, polsko-białoruskim i polsko-ukraińskim przebiega część wschodnioeuropejskiego szlaku migracyjnego. W porównaniu do pozostałych szlaków migracyjnych prowadzących na teren UE, jest najbardziej zróżnicowany pod względem geograficznym ponieważ wiedzie przez zalesione i mroźne zimą obszary Europy Północno-Wschodniej, Karpaty oraz Bieszczady znajdujące się na skraju Polski, Słowacji i Ukrainy. Ze względu na tranzytowe położenie (pomiędzy wschodem i zachodem Europy) skuteczna ochrona granic wymaga skoordynowanych działań na tym odcinku w ramach Agencji Frontex. Siedziba Frontexu została ulokowana w Warszawie co stanowi potwierdzenie kluczowej roli Polski w tym zakresie. Agencja została wyposażona w nowe narzędzie, jakim jest europejski system nadzorowania granic EUROSUR. Jest to skuteczna metoda w zakresie zapobiegania zdarzeniom o charakterze terrorystycznym, ponieważ pozwala na bieżące uzupełnianie bazy o osoby poszukiwane oraz te spoza strefy Schengen, którym odmówiono prawa wjazdu na jej teren oraz monitorowanie przemieszczania się tych osób i międzynarodową współpracę w tym zakresie. W celu zwiększenia możliwości kontroli tożsamości osób przybywających do Europy wprowadzono funkcjonujący w ramach układu z Schengen System Informacyjny Schengen (SIS). Jest to system informatyczny, mający postać największej w Europie bazy danych, w której zawarte są informacje na temat osób oraz przedmiotów. Żadne z państw członkowskich nie jest w stanie samodzielnie zniwelować zagrożenia w tak szerokiej skali dlatego też tylko rozwiązania o charakterze systemowym mogą przynieść wymierne korzyści w zakresie ochrony bezpieczeństwa wspólnych granic UE. Głównym problemem dla ochrony bezpieczeństwa wschodniej granicy Polski stało się zawarte porozumienie o swobodnym przepływie osób zawarte pomiędzy Ukrainą i Turcją bowiem tą drogą mogą przenikać do Polski osoby związane z przestępczością zorganizowaną dotyczącą również handlu ludźmi. Szczególna uwaga służb specjalnych powinna dotyczyć również monitorowania osób ubiegających się w Polsce o udzielenie ochrony międzynarodowej ponieważ mogą one stanowić zagrożenie bezpieczeństwa poprzez działanie na rzecz obcych wywiadów. Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej z 2020 r. określa,

że zagrożenie związane z imigracją cudzoziemców do Polski osób jest realne, a działania instytucji publicznych w tym zakresie powinny się skoncentrować również na tym aspekcie¹⁷⁷. Handel ludźmi jest zagrożeniem wielowymiarowym ponieważ pozbawia ludzi przysługujących im praw i swobód oraz stanowi globalne zagrożenie dla życia i zdrowia. Jako jedna z postaci przestępczości zorganizowanej ma ogromny wpływ nie tylko na jednostki, które są ofiarami, ale także zmniejsza jakość zabezpieczenia społecznego wszystkich narodów, których dotyczy to zjawisko, zagrażając bezpieczeństwu i porządkowi publicznemu. Do głównych przyczyn istnienia handlu ludźmi zalicza się: biedę, bezrobocie, niski poziom edukacji, niewystarczający dostęp do źródeł pomocy humanitarnej w tzw. krajach pochodzenia (chodzi tutaj o kraje z Europy Środkowej i Wschodniej, byłych republik ZSRR, krajów Afryki i Dalekiego Wschodu) oraz pozyskanie taniej siły roboczej przez pracodawców z wysoko rozwiniętych tzw. państw docelowych (krajów Europy Zachodniej i USA). Handel ludźmi jest bardzo często związany z różnymi formami wyzysku. Należą do nich przymuszanie do pracy w seksbiznesie, tj. do prostytucji i pornografii, z którymi wiąże się nabór osób, przetrzymywanie, przewożenie i zmuszanie do świadczenia usług seksualnych. Inną formą wyzysku jest handel ludźmi związany z przymusową pracą np. praca za długi, która stanowi najszerzej stosowaną formą zniewolenia. Proceder ten polega na spłacie pożyczki, której zasady nie zostały w żaden sposób sprecyzowane, chociaż wartość tej pracy jest większa niż pierwotnie zaciągnięta forma pożyczki. Ofiara tego procederu jest zmuszana do pracy wbrew własnej woli i pozostaje pod presją gróźb, kar lub innych form przemocy oprócz tego wolność takiej osoby jest ograniczona. Formy pracy przymusowej to zazwyczaj ciężka praca fizyczna w fabrykach, na plantacjach przy zbiorze warzyw i owoców, w rybołówstwie, branży gastronomicznej, w charakterze pomocy domowej. Międzynarodowa Organizacja Pracy (ILO) szacuje liczbę pracujących dzieci w wieku od 5 do 17 lat na 246000000 na świecie. Dzieci są zmuszane do pracy za długi, do prostytucji, pornografii, do udziału w konfliktach zbrojnych, żebractwa, popełniania przestępstw typu kradzieże, handel narkotykami lub przemyt. Wszystkie wymienione formy pracy dzieci stanowią poważne zagrożenie dla ich zdrowia, życia, rozwoju duchowego i moralnego, pozbawiają dzieciństwa i możliwości nauki. Do tego dochodzą zjawiska takie jak nielegalna adopcja, sprzedaż dziecka pedofilom. Rosnące zapotrzebowanie na organy ludzkie oraz duży postęp w medycynie doprowadził do rozwoju handlu narządami, który jest najmłodszą dziedziną handlu ludźmi. Handel ludźmi podlega tym samym prawom i zasadom,

¹⁷⁷ P. Olbrycht, Migracje na szlaku wschodnioeuropejskim jako potencjalne zagrożenie bezpieczeństwa Unii Europejskiej. in: *Colloquium*. 2021.

którymi rządzi się ekonomia i będzie istniał dopóki nie zniknie zapotrzebowanie na taną siłę roboczą. Ironią współczesnego świata jest fakt, że bogate państwa Zachodu z jednej strony publicznie deklarują obronę praw człowieka i godności ludzkiej, a z drugiej strony są głównymi nabywcami niewolników w postaci taniej siły roboczej, usług seksualnych czy niezbędnych do transplantacji organów ludzkich. Cele wykorzystania ofiar handlu ludźmi zależą od często zmieniającego się zapotrzebowania, a także od możliwości handlarzy. Dlatego też zjawisko to ulega ciągłym zmianom, których nasilenie zauważono w naszym kraju na początku lat 90 -tych XX w. Wcześniej Polska była dla ofiar handlu ludźmi jedynie krajem pochodzenia, obecnie jest również krajem tranzytowym i docelowym. Dlatego walka z tym procederem wymaga podejmowania zupełnie nowych zadań, jak również zbudowania systemu o charakterze instytucjonalnym nacelowanym na zwalczanie tego procederu. Handel ludźmi wymaga specyficznego postępowania z ofiarami i świadkami, a cały proces i procedury związane z jego zwalczaniem są bardzo trudne do zrealizowania również z uwagi na międzynarodowy charakter tych przestępstw. Zatem możliwości jego eliminowania i wykrywania wymagają współpracy i zaangażowania wielu podmiotów nie tylko na terenie Polski, ale również na terytorium całej Unii Europejskiej. Ogromne zyski jakie towarzyszą handlowi ludźmi, skala tych przestępstw oraz międzynarodowe grupy przestępcze, które stoją za tym procederem bardzo skutecznie uniemożliwiają działanie służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo państwa.

Streszczenie:

Celem artykułu jest przedstawienie procederu przestępczego jakim jest handel ludźmi oraz jego wpływu na bezpieczeństwo Polski w kontekście sytuacji politycznej w byłych republikach ZSRR na przykładzie Ukrainy, republik bałtyckich oraz Naddniestrza. W artykule zostały omówione realne zagrożenia wynikające z faktu położenia Polski na obszarze przecięcia głównych szlaków migracyjnych oraz możliwości przeciwdziałania tym zagrożeniom w ramach ochrony bezpieczeństwa wspólnych granic Unii Europejskiej.

Słowa kluczowe:

Byłe republiki ZSRR, handel ludźmi, bezpieczeństwo, Polska

Key words:

Former republics of the USSR, human trafficking, security, Poland

Bibliografia:

1. Lasocik, Z. O handlu ludźmi w Polsce, czyli o ewolucji zjawiska i budowie systemu jego eliminowania. *Archiwum Kryminologii*, 2012,
2. Gębska, M. Handel ludźmi w Europie jako wyzwanie dla bezpieczeństwa państw i organizacji międzynarodowych w latach 2012–2020. *Środkowoeuropejskie Studia Polityczne*, 2022,
3. Antonów, R. Handel ludźmi. Kierunki, metody i rodzaje zniewolenia ofiar. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio G–Ius*, 2014,
4. Dudzicz, M.. Handel ludźmi–zarys problematyki. *and human rights*, 2014,
5. Wojnicz, P. Handel ludźmi jako czarna strefa ekonomii w procesie migracji. 2010.
6. Samborska-Zaleska, K.; ZIOBRO, Dorota. Przeciwdziałanie zjawisku handlu ludźmi w aktach prawa międzynarodowego w kontekście ochrony praw człowieka. *Wydawnictwo Wałbrzyskiej Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości w Wałbrzychu*, 2013,
7. Lasocik, Z.. Świadomość społeczna jako czynnik efektywnego eliminowania handlu ludźmi w Polsce. *Archiwum Kryminologii*, 2021,
8. Pawłowski, A. Współpraca policyjna w Unii Europejskiej. Historia, obecne wyzwania oraz wkład Rzeczypospolitej Polskiej. 2014,
9. Marek, A.; Pływaczewski, E. Przystępczość zorganizowana w Polsce. *rok XV Numer 1/2022 (54)*, 2022,
10. Wróbel, J. Przystępczość gospodarcza w Naddniestrzu. *Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego*, 2012, (9)
11. Głubiak, S.; Kopczewski, M.. Zagrożenie dla bezpieczeństwa związane z emigracją obywateli Ukrainy do Polski. *rok XIII Numer 1/2021 (50)*, 2021,(5,6,7)
12. Morawski, R. Współczesne zagrożenia przystępczością zorganizowaną w Polsce. *Wiedza Obronna*, 2011,
13. Olbrycht, P. Migracje na szlaku wschodnioeuropejskim jako potencjalne zagrożenie bezpieczeństwa Unii Europejskiej. in: *Colloquium*. 2021. (11)
14. Perkowska, M., et al. Zagrożenie nielegalną imigracją na polskim odcinku zewnętrznej granicy Unii Europejskiej. *Prawo i Polityka*, 2016,
15. Kozłowska, P.. Instytucjonalne aspekty walki z procederem handlu ludźmi w Polsce. *Wiedza Obronna*, 2019,
16. Kuzior, P.. Przystępczość w krajach bałtyckich: Litwie, Łotwie i Estonii ze szczególnym uwzględnieniem przystępczości zorganizowanej. *Prokurator*, 2007, (10)
17. Kuchyk, O. Regionalna współpraca Ukrainy w ramach Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie w warunkach przemiany środowiska bezpieczeństwa w regionie Europy Środkowej (8)
18. Lubas, K. Migracja jako źródło zagrożeń dla bezpieczeństwa przemieszczających się cudzoziemców. *Socially*, 49.rodkowo-Wschodniej. *Wschodnioznawstwo*, 2017,(4)
19. Zdrodowska, M. Handel ludźmi jako zagrożenie dla bezpieczeństwa społecznego. Perspektywa statystyczna. *Zagadnienia społeczne*, 2020,
20. Sońta, K. Przeciwdziałanie handlowi ludźmi w prawie międzynarodowym. 2015,(1)
21. Protokół o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, uzupełniający Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko

międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 15 listopada 2000 roku (Dz. U. z 2005 r., Nr 158, poz.160) (2)